ERFGOED MAGAZINE ENSCHEDE

Jaargang 6 - nummer 65 -mei 2020

Het jaar 2020 is voor Enschede een gedenkwaardig jaar. Op 1 april 2020 is het precies 75 jaar gelden dat Enschede bevrijd werd van de Duitse bezetting. Enschede was bevrijd van vijf dramatische oorlogsjaren met jodenvervolging, herhaaldelijke bombardementen, voortdurende honger en alles omvattende angst onder de bevolking.
Voor de Stichting Cultureel Erfgoed Enschede is dat reden om de bevrijding op bijzondere wijze te herdenken. Dit jaar brengen wij iedere maand een **Extra** Erfgoed Magazine uit. De publicaties richten zich op gebeurtenissen die zich hebben afgespeeld in gemeentelijke en Rijksmonumenten tijdens de oorlogsjaren. We hebben in het afgelopen jaar veel research verricht en het resultaat hiervan willen wij in dit bijzondere herdenkingsjaar graag met u delen. Omstreeks 15 juni kunt u een nieuwe aflevering verwachten en alle publicaties maken deel uit van uw (gratis) abonnement op het Erfgoed Magazine Enschede. Uw reacties zien wij met belangstelling tegemoet.
Bestuur stichting cultureel erfgoed Enschede.

Inhoudsopgave.

1. Renovatie koetshuis Hof Espelo (deel 13.)
2. Lege kerkgebouwen, wat doen we ermee?
3. Onderhoud aan monumenten op grote hoogte niet zonder risico.
4. Van Eversberg tot Eerde.
5. Boek van de maand.
6. Kijk & Vergelijk.
7. Monumentale tweelingen.
8. Isolatie van historische gebouwen.
9. Revitalisering van de Watertoren Hoog & Droog aanstaande.
10.Rookmelders verplicht.
11, Dag van het kasteel.
12. Het gesticht voor oude mannen en vrouwen in Enschede bestond in 1941 al 75 jaar.

13. Synagoge in oorlogstijd: een verhaal van misdaden, ellende en moed. (deel 3 slot.)
14. Kasteel van Horst.
15. Kathedraal Notre Dame, wat is de stand van zaken?
16. Textiel en Landschap.
17. Bitterballen zijn immaterieel erfgoed.
18. Herenhuis "Wigwam" aan de Boddenkampsingel krijgt nieuwe bewoners.

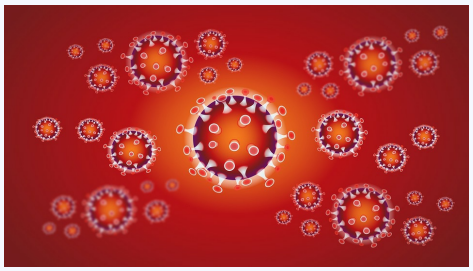

Geachte lezers,

In verband met de voortdurende Coronacrises heeft het bestuur van de Stichting Cultureel Erfgoed Enschede in overleg met de jury besloten om de Erfgoedprijs Enschede 2020 te verplaatsen naar 2021.

---

1. Renovatie koetshuis Hof Espelo (deel 13.)

foto: SCEE.

Het oorspronkelijke koetshuis uit 1927.

Op Hof Espelo zijn twee koetshuizen. Eén daarvan is uit 1927 en ligt enigszins verscholen in de bosrijke omgeving aan de Weerseloseweg. Nadat in 1887 Hof Espelo in bezit kwam van de familie Cromhoff werden in de loop der tijd verschillende aanpassingen uitgevoerd. Zo werd in 1927 opdracht gegeven voor de bouw van een koetshuis met een daarbij behorende koetsierswoning. Het koetshuis maakt nog steeds onderdeel uit van Hof Espelo maar heeft jarenlang leeggestaan.

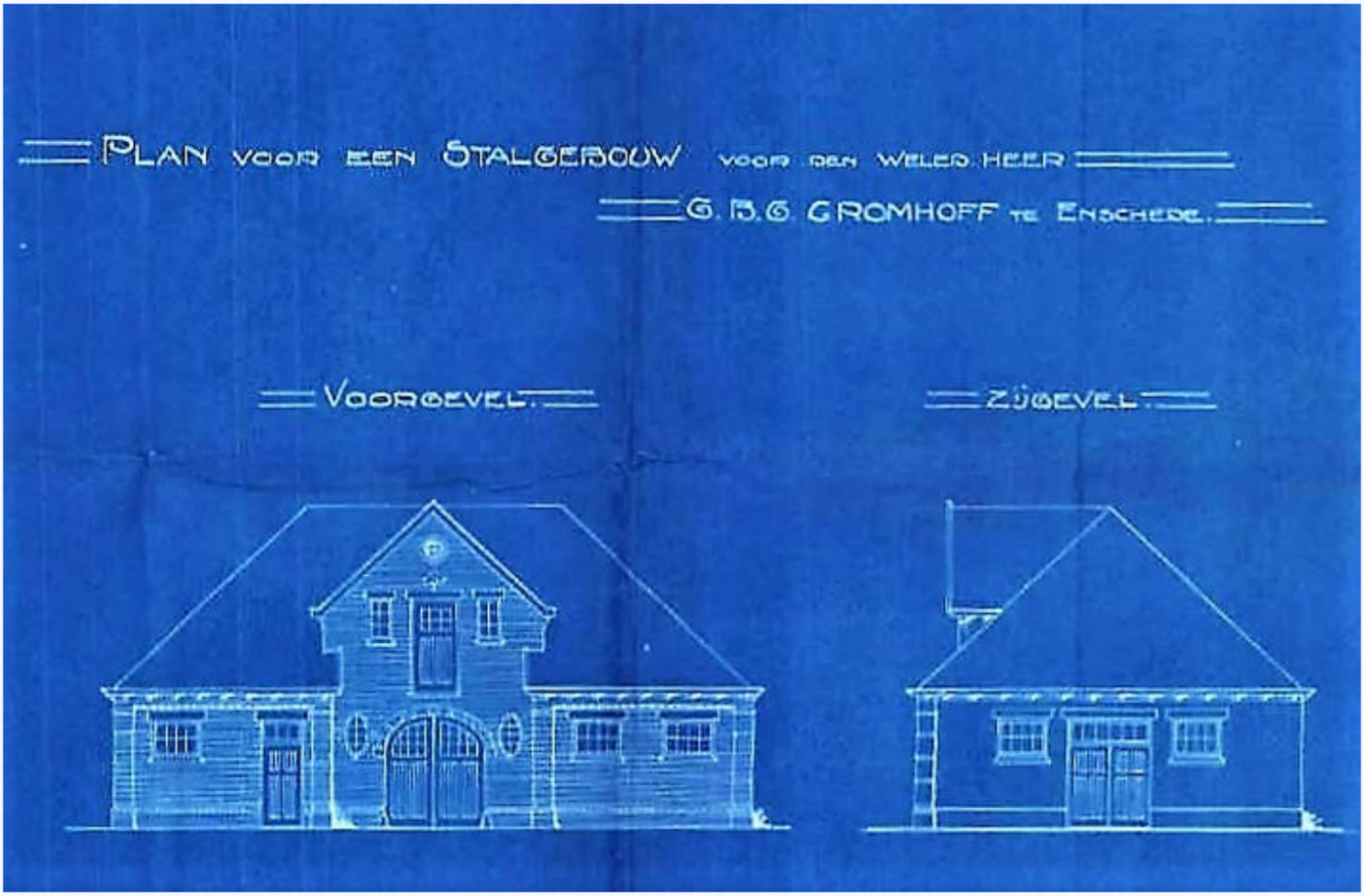

Oorspronkelijk ontwerp A.J. Eggink September 1916.

Herziend ontwerp 2019, Buro Anno 1998 Enschede.

De huidige eigenaar van het koetshuis de heer Haafkes, was al enige tijd op zoek naar een geschikte herbestemming van het pand. Dat is volgens de heer Haafkes niet zo eenvoudig omdat wij de originaliteit van het koetshuis zoveel als mogelijk willen behouden. Dit koetshuis is een van de weinige nog overgebleven koetshuizen in Enschede in de oorspronkelijke uitvoering.
Maar bij een herbestemming van het koetshuis zal het gebouw moeten voldoen aan het bouwbesluit waardoor een ingrijpende renovatie noodzakelijk is. Daarnaast stelt de nieuwe gebruiker/eigenaar natuurlijk ook de nodige eisen aan het gebouw. De gemeente Enschede heeft inmiddels ingestemd met de herbestemming van het voormalige koetshuis.

Het ligt nu in de bedoeling om het voormalige koetshuis als een kantoorfunctie te bestemmen voor Nieuwenhuijse Arends Bouw- en risicomanagement uit Enschede. Bij de herstelwerkzaamheden van het koetshuis zullen oude bouwmaterialen (zoals bakstenen) indien mogelijk hergebruikt worden. Indien dit niet mogelijk is worden bijvoorbeeld oude metselstenen gebruikt die qua uitstraling en eigenschappen (als hardheid) aansluiten bij het bestaande metselwerk.

Dit zelfde geldt voor het voegwerk. Het nieuwe aan te brengen voegwerk zal qua eigenschappen aansluiten bij het bestaande voegwerk. Bij herstel van kozijn, ramen en deuren worden dezelfde profileringen gebruikt als bestaand, en bij het aanhelen van houtwerk willen we dezelfde houtsoorten gebruiken.
Bouwkundige wijzigingen aan het gebouw in verband met de herbestemming en functiewijziging worden in de lijn van de bestaande architectuur uitgevoerd, zodat deze ingrepen geen afbreuk doen aan de kwaliteit van het ontwerp.

Het voormalige koetshuis heeft geen monumentstatus. Op het perceel van het voormalige koetshuis is het bestemmingsplan “Cultuurhistorie” van toepassing. Het koetshuis heeft de gebouwaanduiding ‘karakteristiek’ en dient de karakteristieke hoofdvorm van het pand in stand te worden gehouden.

Naar verwachting zal de bouw eind april starten met een bouwtijd van 7 maanden.

---

2. Lege kerkgebouwen, wat doen we ermee?

foto:SCEE.

Glas in lood raam Mariakerk aan de Deurningerstraat.

Zijn lege kerkgebouwen een probleem van ons allemaal? Minister van Engelshoven vertelde over kerkenvisies bij het programma Jacobine, afgelopen zaterdag op NPO2. "Kerken zijn bakens in gemeenschappen, bakens in de levens van mensen. Het is belangrijk, zeker in deze tijd waarin veel om ons heen snel veranderd en er veel onzekerheid is, dat mensen die bakens houden. Ik vind het heel mooi dat ik mag werken aan dat behoud en dat ik kerkgebouwen een nieuwe mooie bestemming mag geven." Gesprek is opgenomen vóór de coronamaatregelen.

Bekijk **HIER** de video met minister Ingrid van Engelshoven.

COLOFON

Het Erfgoed Magazine Enschede is een uitgave van de Stichting Cultureel Erfgoed Enschede.

Redactieadres:
Stichting Cultureel Erfgoed Enschede
info@cultureelerfgoedenschede.nl

Disclaimer
Ondanks aan de samenstelling van dit Magazine bestede zorg kan de redactie geen aansprakelijkheid aanvaarden voor de onvolledigheid of onjuistheid van dit nummer.

---

3. Onderhoud aan monumenten op grote hoogte niet zonder risico.

foto:SCEE.
Monumenteigenaars dragen een grote verantwoordelijkheid als het gaat om de veiligheid van onderhoudsmedewerkers denk daarbij aan periodieke glasbewassing en dak-onderhoud. Het is belangrijk dat u weet welke risico's onderhoudsmedewerkers lopen bij het uitvoeren van inspecties of werkzaamheden. Een risico-inventarisatie is een belangrijk hulpmiddel om te weten welke maatregelen opdrachtgever en opdrachtnemer moeten nemen om een veilige werksituatie te creëren.

Dak risico inventarisatie en evaluatie. (RI&E)
Een Dak RI&E is bedoeld voor het plegen van periodieke/ kortstondige onderhoudswerkzaamheden die jaarlijks enkele malen worden uitgevoerd, en niet langer dan 1 dag met maximaal 2 personen. Voor deze situaties kan de RI&E Permanente individuele valbeveiliging adviseren.
Een opdrachtgever/pandeigenaar kan de verantwoordelijkheid voor het veilig werken bij onderhoud en inspectie bij de aannemende partij neerleggen.
Toch zal hij erop moeten toezien of de afspraken worden nagekomen en veilig zijn. De kosten voor tijdelijke veiligheidsvoorzieningen worden aan de gebouweigenaar doorbelast.
Een Dak RI&E laten samenstellen heeft als voordeel dat er keuze is uit vergelijkbare offertes. Bovendien wordt uiteindelijk een oplossing aangebracht die permanent (volgens de RI&E) aanwezig is door een ieder gebruikt kan worden om veilig op hoogte te werken. Een Dak RI&E leidt tot een dak dat voor alle betrokken partijen veiligheid biedt tegen valgevaar.

Wat is belangrijk:
1. Een Dak RI&E is een goed middel om uiteindelijk een veilig dak te krijgen voor kortstondige werkzaamheden.
2. Volg de arbeidshygiënische strategie.
3. Onderbouw het gebruik van individuele bescherming via een RI&E en/of V&G plan.
4. Plaats een valbeveiligingssysteem dat getest is volgens de norm NEN795-12, ook al is dat wettelijk niet meer verplicht.

Lees **HIER** de White paper van Allrisk

OVER IN HET VELD
In het Veld groep is een regionaal familiebedrijf met een hoge betrokkenheid. Wij zijn specialist in het leveren van facilitair maatwerk op het gebied van schoonmaak, bedrijfscatering en housekeeping. In het Veld groep staat dicht bij haar opdrachtgevers en investeert in langdurige relaties met als uitgangspunt een duurzame klant- en medewerkerstevredenheid. Onze kracht schuilt in het creëren van 'de randvoorwaarden voor uw succes'.
De eisen, wensen en cultuur van onze opdrachtgevers zijn leidend in onze dienstverlening. Wij zijn gespecialiseerd in het leveren van maatwerk per object. Met als motto 'Zichtbaar Beter!' ontzorgen wij onze opdrachtgevers. Door onze unieke aanpak hebben wij een belangrijke positie weten te verwerven in deze regio waar wij ondertussen met ruim 700 enthousiaste, zelf opgeleide medewerkers actief zijn binnen zowel de profit- als de non-profitsector.
E-MAILADRES
info@inhetveld.nl
TELEFOONNUMMER
053 - 428 30 25

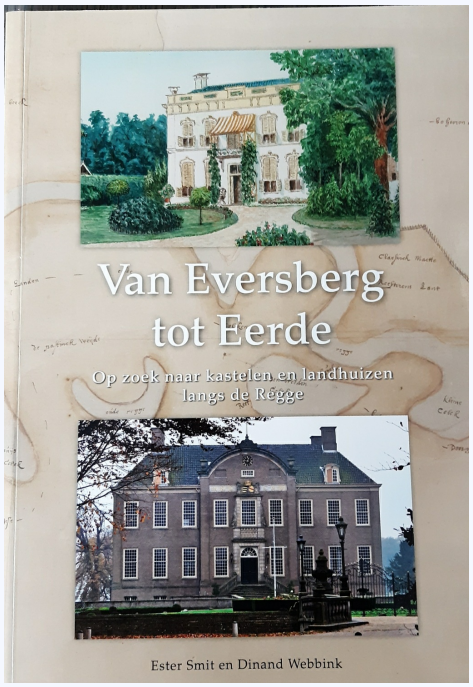

4. Van Eversberg tot Eerde.
In 2012 verscheen ‘Van Eversberg tot Eerde, op zoek naar kastelen en landhuizen langs de Regge’ en in 2013 kwam er een tweede druk. Sinds enige tijd is dit populaire boek uitverkocht.
Uutgeverieje ’n Boaken heeft besloten het vanaf nu gratis digitaal beschikbaar te stellen. Stuur een mail naar uutgeverieje.boaken@gmail.com en je krijgt het boek als PDF-bestand in je mail.
In ‘Van Eversberg tot Eerde’ nemen de auteurs Ester Smit en Dinand Webbink de lezer mee op een tocht door verleden en heden van zeven kastelen en vijf landhuizen langs de Regge. Van elke havezate en elk landhuis wordt de geschiedenis beschreven, spannende verhalen die het verleden doen herleven. Verder wordt verteld wat er tegenwoordig nog te zien is. Soms is dat een compleet kasteel, zoals bij Eerde, met tuinen, lanen en boerderijen, soms is het een romantische ruïne, zoals bij Eversberg. In enkele gevallen is er praktisch niets over, zoals bij Rhaan, Den Dam en Katenhorst. Dan helpt het boek je beter kijken naar het landschap, zodat je toch nog iets ziet van de vergane glorie.
Het boek is rijk geïllustreerd. De recente foto's zijn van Willem Wijnen.
Lees HIER het digitale boekwerk.

---

5. Boek van de maand.

Soort: Geschiedenis van een Enschedese volksbuurt 1861 - 1934
Schrijver[s]: Martin Bosch en Gerrit Jagt.
ISBN: 90 6693 024 - 1
Aantal pagina's: 115
Afmeting: 23x15 cm.
Conditie: in goede staat
Bijzonderheden: foto's in zwart wit..
Uitgever: Uitgeverij Twents Gelderse uitgeverij Witkamp Hengelo.
Verschijningsdatum: 1985
€ 17,50 incl. verzendkosten

---

6. Kijk & Vergelijk.

foto:SCEE.
We kijken naar de Heurne hoek Noorderhagen in 1916 en 2020 . Is er veel veranderd in 104 jaar? Ja en nee. Veel panden op deze plek zijn nageneg niet gewijzigd met uitzondering van de fraaie winkelgevels in 1916 die inmiddels zijn vervangen door onogelijke glaswanden.

BOEKENSHOP.

In onze boekenshop bevinden zich ruim 60 boeken over cultureel erfgoed en de historie van Enschede en Twente. Met de aankoop van een boek ondersteunt u tevens de activiteiten van de stichting Cultureel Erfgoed Enschede. Bent u op zoek naar een specifiek boek of wilt u boeken aan de stichting ter beschikking stellen? Laat het ons weten. Via e-mail.

Klik hier

---

7. Monumentale tweelingen.

foto:SCEE.
Het zijn woningen uit het begin van de vorige eeuw die met veel pijn en moeite en met een kleine beurs zijn gebouwd en vaak al meer dan honderd jaar in stand zijn gehouden. Ze komen op verschillende plaatsen in Enschede voor en zijn meestal in eigendom. Ook hier heeft men geprobeerd om er het beste van te maken waarbij ieder voor zich een eigen interpretatie heeft van wat mooi en betaalbaar is. Zou hier niet een rol zijn weggelegd voor de gemeente Enschede om huiseignaren te helpen bij het verfraaien van een twee onder een kap woning? Het resultaat zou kunnen zijn dat het aanzien van de stad er op vooruit gaat.

---

8. Isolatie van historische gebouwen.

Deze gids biedt eigenaren van historische panden een overzicht van de stappen die zij moeten nemen als zij hun pand willen verduurzamen door middel van na-isolatie.
Bijvoorbeeld wanneer zij met restauratie of herbestemming van het hele woonhuis bezig gaan, maar ook wanneer ze juist één ruimte willen na-isoleren. Download HIER de gids

---

SPACEWINNER is met ingenag van 1 mei 2020 een nieuwe partner van de stichting cultureel erfgoed Enschede.

Sinds 2000 verhuurt SPACEWINNER opslagruimtes aan particulieren en bedrijven in Oost Nederland. Bij SPACEWINNER kun je rekenen op een team van enthousiaste medewerkers die er voor jou zijn. Ons doel is helder; wij laten je ontdekken dat het huren van een opslagbox laagdrempelig, persoonlijk en zelfs leuk kan zijn! Daarnaast laten we je ervaren dat een goede kwaliteit én de beste prijs wel degelijk hand in hand gaan!
Meer informatie over SPACEWINNER klik **HIER**
U kunt ook gratis bellen; 0850292498

---

9. Revitalisering van de Watertoren Hoog & Droog aanstaande.

Watertoren Hoog en Droog, gemeentelijk monument (foto Johnny ter Borg)

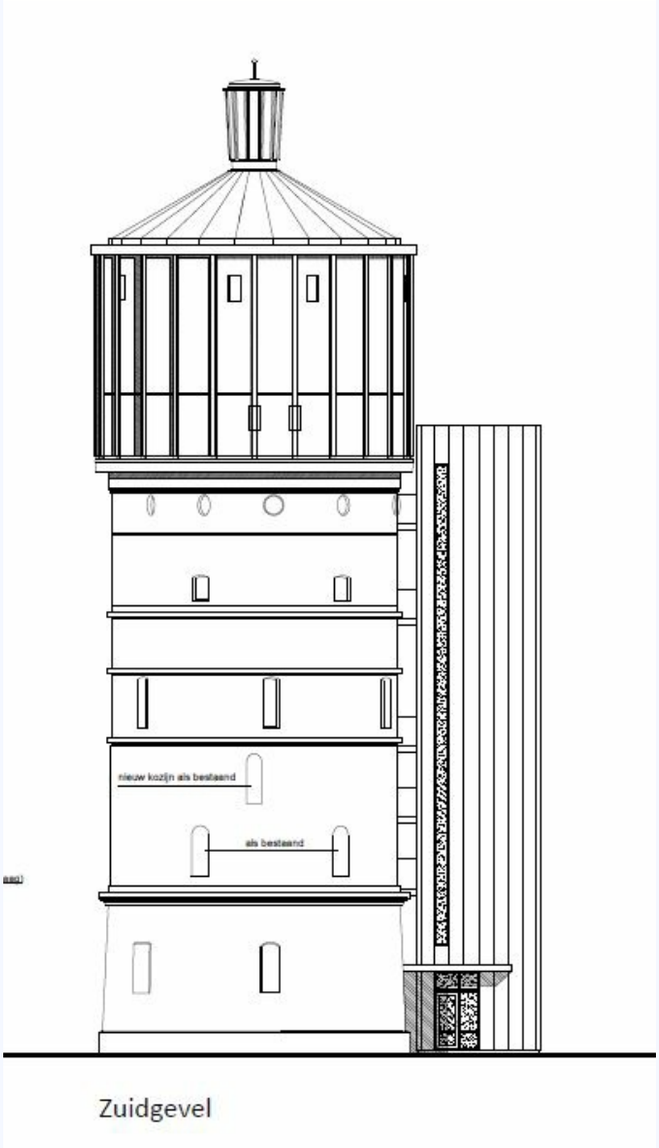

Foto boven: Het definitief ontwerp met de liftschacht aan de oostzijde van de watermolen.

In april jl. heeft Clafis ingenieus bij de gemeente Enschede een aanvraag ingediend voor een omgevingsvergunning.

Clafis Ingenieus, eigenaar van de Watertoren, is voornemens de watertoren aan de Hoog en Droog 28 te Enschede te revitaliseren tot een multifunctioneel gebouw.

Het is de bedoeling dat er negen nieuwe verdiepingsvloeren en entresols worden gerealiseerd om kantoren, studio's en een horecavoorziening te kunnen realiseren.

Aan de oostgevel van de watertoren zal een liftschacht met trappenhuis worden gebouwd om alle verdiepingen te kunnen bereiken..
In de gevel van de watertoren zullen gevelopeningen worden gemaakt ten behoeve van de kantoren, studio's en de horecavoorziening.

Clafis ingenieus heeft haar vestiging Enschede al ondergebracht in de watertoren en zal daar in de toekomst ook gehuisvest blijven.

In 2019 heeft Clafis een informatiebijeenkomst gehouden om de omwonenden en belangstellenden te informeren over de voorgenomen plannen.

---

10. Rookmelders verplicht.

Sinds 2003 geldt voor alle nieuwe woningen de verplichting om op elke verdieping een rookmelder te hangen. Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) Raymond Knops wil deze verplichting uitbreiden naar alle bestaande woningen. “Rookmelders redden mensenlevens”, stelt Knops. Hij onderstreept dat de meeste slachtoffers van brand vallen door het inademen van rook. Dit baseert hij op onderzoek van TNO, waaruit blijkt dat rookmelders in alle woningen het risico verminderen dat mensen door een brand om het leven komen.

Aanpassing bouwbesluit
De verplichting kan pas ingevoerd worden na aanpassing van het bouwbesluit. De wijziging gaat in op 1 juli 2022: op die manier krijgen huiseigenaren de tijd om zich op de maatregel voor te bereiden. De verplichting betekent dat er miljoenen nieuwe rookmelders moeten worden aangeschaft en geplaatst. Middels de lange invoeringstermijn wil Knops ook voorkomen dat er te weinig apparaten beschikbaar zijn. Een rookmelder, inclusief batterijen, kost circa 30 euro. Deze kosten zijn voor rekening van huiseigenaren en verhuurders. Naar schatting zullen burgers in totaal maximaal 400 miljoen euro kwijt zijn aan het plaatsen van de nieuwe rookmelders. De gemeenten zullen toezien op de uitvoering en bepalen zelf hoe ze dat doen. “Iedereen moet voldoen aan de bouwregels. Dit is een duidelijk signaal dat rookmelders moeten worden opgehangen”, zegt het ministerie van Binnenlandse Zaken. Voor nieuwbouw geldt dat op iedere verdieping waar gewoond wordt een rookmelder moet hangen.
Minister Knops wil dat deze verplichting ook gaat gelden voor bestaande bouw. Het voorstel om dit vast te leggen in bouwregelgeving is inmiddels in ‘internetconsultatie’ gegaan. Hiermee geeft de minister invulling aan het advies van brandweer, gemeenten, vastgoedeigenaren en de bouwende partijen om rookmelders voor alle woningen verplicht te stellen.

---

11. Dag van het kasteel.

Dag van het Kasteel volledig digitaal
Bezoek op Tweede Pinksterdag, 1 juni 2020, de 13e editie van Dag van het Kasteel volledig online. Het thema is dit jaar Bezet & Bevrijd: kastelen en buitenplaatsen in de Tweede Wereldoorlog. Ontdek de onbelichte verhalen van de aangesloten kastelen en buitenplaatsen!
Ga via de website op een digitale reis naar het oorlogsverleden van deze prachtige plekken. Beleef op 1 juni de primeur van deze onbelichte verhalen op www.dagvanhetkasteel.nl
Bron: Nederlandse Kastelenstichting

---

12. Het gesticht voor oude mannen en vrouwen in Enschede bestond in 1941 al 75 jaar.

DE ROOKZAAL VOOR DE MANNEN. (Brusse)

De zorg voor ouderen die wonen in verpleeg of verzorgingshuizen staat in deze tijd van Corona sterk in de belangstelling. Enschede heeft een traditie als het gaat om de zorg voor ouderen. In dagblad Tubantia van 7 mei 1941 stond een artikel over het toen al 75 jarig bestaan van de ouderenzorg aan de Molensteeg in Enschede. Hoe het er destijds in het oude mannen en vrouwenhuis aan toe ging kunt u lezen in de bijlage. KLIK HIER.

---

13. Synagoge in oorlogstijd: een verhaal van misdaden, ellende en moed. (deel 3. slot)

ENSCHEDE. Prinsenstraat met Nieuwe Synagoge.

In het straatbeeld van Enschede kom je geen verschoppelingen meer tegen met een gele ster. Ze zijn doorgestuurd naar vernietigingskampen of ondergedoken. De bezetter neemt de Synagoge in gebruik genomen als gevangenis.

De Duitse Sicherheitsdienst (SD) houdt zich bezig met het opsporen van “vijanden van de nazi’s” waaronder communisten, Joden, zigeuners, homoseksuelen en pacifisten. Deze dienst is een contraspionagedienst, gelieerd aan de SS, met vergaande opsporingsbevoegdheden. In de oorlog neemt de SD in Nederland de taak op zich medewerkers van het verzet op te sporen. Daarbij staan extreem geweld en martelen als verhoormethodes hoog in het vaandel. Mensen langdurig laten staan, slaan, laten bijten door honden en uithongeren waren gebruikelijke praktijken. Zodra leden van een bepaalde groep vervolgd en gearresteerd moesten worden, diende de SD haar informaties aan de Gestapo, de politieke politie, ter beschikking te stellen. Maar de scheidingslijnen tussen SD en Gestapo waren niet zo strikt, er was ook sprake van competentiegeschillen.
Voor de provincie Overijssel is het hoofdkwartier van de SD gevestigd in Arnhem, maar doordat het verzet tegen de Nazi’s groeide wordt ook een afdeling in Enschede gedetacheerd. De Synagoge zien ze als een geschikt onderkomen voor het verhoren en vasthouden van gevangenen. Gelukkig weten de plaatselijke Joden de 19 Thorarollen, kleden en andere kostbaarheden tijdig uit het gebouw te verwijderen en elders onder te brengen. De Duitsers peuteren weliswaar wat bladgoud uit de mozaïeken en laten met hun spijkerlaarzen sporen na in de houten vloeren, maar het pand blijft gelukkig gevrijwaard van brand of verdere vernieling.

De Thorarollen van de Synagoge in Enschede.

foto:SCEE
Tussen september 1944 en februari 1945 laat de SD onder de vrouwengalerij, in de huidige bezoekersruimte, zeven cellen bouwen. In zo’n cel was het pikdonker, condenswater liep er van de muren en er kwam weinig frisse lucht naar binnen. Soms werden gevangenen met zeven man in een driepersoons cel gepropt, waardoor slapen bijna onmogelijk was.
In opdracht van mr. dr. Helmut Meyer, een inlichtingenofficier van het Sondercommando van de Marine Abwehrstelle, infiltreert in het voorjaar van 1945 Carl Huschka in de kringen van het Enschedese verzet. Deze Nederlandse infiltrant werkte aan het begin van de oorlog als barkeeper in een berucht NSB-café in Amsterdam, maar verricht vanaf 1942 contraspionagediensten voor de Abwehrstelle Groningen. Als de grond hem daar te heet onder de voeten wordt verplaatst hij zijn werkterrein naar Twente. De welbespraakte en joviale informant van de Duitse inlichtingendienst weet het vertrouwen te wekken van de illegaliteit door informatie te verstrekken over overvallen. Ook maakt hij indruk met zijn succesvolle inspanningen om een neef van de eigenaar van café Monopole aan de markt, die gedwongen in Duitsland te werk was gesteld, weer veilig thuis te krijgen. Via dit kanaal ontvangen Hatler, de commandant van de S.D.-eenheid in de Synagoge en Schöber een onderofficier van de S.D., veel nieuwe informatie over het ondergrondse verzet in Enschede.
Foto onder: Cafe Monopole aan de oude Markt.

Op 30 maart 1945 trekken Engelse en Canadese troepen de Achterhoek binnen. Ben van den Esschert, onder de schuilnaam Bene de commandant van een knokploeg van 20 verzetsmensen, krijgt het bericht dat de gevangenen in de S.D.-cellen zullen worden doodgeschoten. Onder die gevangenen bevindt zich ook Leendert Overduin. Hij was al eens eerder aangehouden met een groot aantal persoonsbewijzen voor Joden op zak en werd toen veroordeeld tot 9 maanden gevangenisstraf. Na zijn vrijlating duikt hij onder en zet zijn werk voort onder de naam Ten Kate, maar in de laatste week van de bezetting pakt de S.D. hem opnieuw op. Hij is op 30 maart één van de gevangenen in de Synagoge en staat op de dodenlijst van de SD. Ben van den Esschert, die goed op de hoogte is van de penibele situatie van de gevangenen, besluit zich met zijn mannen te posteren in de buurt van de Synagoge om in te kunnen grijpen als de gevangenen worden afgevoerd voor liquidatie, waarvoor een locatie in de buurt van het vliegveld werd gebruikt. Tot hun grote schrik wordt de bewaking van het gebouw versterkt met zo'n tachtig tot de tanden gewapende soldaten. De Duitsers meenden te weten dat het gebouw omsingeld werd door enkele honderden verzetsstrijders. Het lukt Bene om via een chauffeur van de S.D. een ultimatum te overhandigen met de tekst: " Voor 19.00 uur moeten alle gevangenen in vrijheid zijn, anders worden alle S.D.-ers afgemaakt." Het was pure grootspraak, maar de bezetters, op dat moment vermoedelijk vooral Nederlandse S.D.-mensen en landwachten, zijn geïntimideerd en laten hun gevangenen gaan.

Op 31 maart bereiken drie onderdelen van het Britse 30e legerkorps, de Guards Armoured Divisie, de 43e divisie en de 3e Canadese divisie, Eibergen. Voor de volgende dag krijgt de Guards Amoured Divisie de opdracht om via Haaksbergen op te rukken naar Enschede. De belangrijkste Duitse eenheid in dit gebied, het 2e Fallschirm-armeekorps van Kurt Student, biedt op enkele plaatsen weerstand door verkenningsvoertuigen en tanks aan te vallen met bazooka's en veldgeschut. Maar de meeste Duitse eenheden slaan op de vlucht.

foto links: Jan Harm Bosch

In de avond van 31 maart weet Carl Huschka een groep Enschedese verzetslieden bijeen te krijgen in de woning van de familie ter Borg in de Sumatrastraat 3. Ze zijn daarnaar toe gelokt met de boodschap dat er belangrijke bevrijdingsberichten voorhanden zijn. Rond 19 uur omsingelt een S.D.-commando van twaalf man onder leiding van Karl Schöber de woning, ze dringen binnen en vermoorden ter plekke, zonder enige vorm van proces, 10 mensen. Alleen het jongste kind Gerrit ter Borg en zijn oma ontsnappen aan dit bloedbad door zich onder de eettafel te verstoppen. Na deze misdaad vertrekken de S.D.-ers naar de woning van Jan Harm Bosch aan de Bolhaarslaan.

Hij is belastinginspecteur van de invoerrechten en accijnzen en speelt een belangrijke rol bij het Nationaal Comité van Verzet, dat zich toelegt op het verzamelen van inlichtingen over de bezetter. Ze nemen hem mee en sluiten hem op in een gevangeniscel van de Synagoge, waar hij de nacht doorbrengt.

Het is dan 1 april, eerste Paasdag. Het is de dag waarop de Amerikaanse en Britse troepen de omsingeling van het Ruhrgebied voltooien. Het is ook de dag van de bevrijding van Enschede, maar heel vroeg in de ochtend, terwijl de Canadese troepen al in Haaksbergen staan wordt Jan Harm Bosch, na een nacht in de gevangeniscel van de synagoge te hebben doorgebracht, het laatste slachtoffer van de S.D. in Enschede.

Er is geen tijd meer voor een verhoor. Hij wordt doodgeschoten in de tuin achter de sjoel. Zijn vermoedelijke moordenaar is Karl Schöber. Om half vier in de middag arriveren de geallieerden met verkenningswagens en lichte pantservoertuigen bij het stadhuis, waar de N.S.B.-burgermeester al door de Binnenlandse Strijdkrachten is gearresteerd. In de stad wordt op een aantal plaatsen nog gevochten, maar de bevrijding van Enschede is een feit.

De oorlog is voorbij, maar de ontreddering onder de Joodse stadsgenoten, die veel vrienden en familieleden niet zien terugkomen is heel groot. Berooid keren ze terug naar het huis waarin ze woonden, maar dat is leeggeroofd en vaak in bezit genomen door onbekenden.
In zijn ontroerende boekje “De bevrijding kwam later” beschrijft Bert Woudstra hoe hij moest onderduiken nadat zijn vader op 15 september 1941 was weggevoerd en al op 24 september overleed in Mauthausen. Hij was toen tien jaar en moest zich verschuilen op 13 verschillende onderduikplekken, een leven in isolement, alleen met de herinneringen aan een vermoorde vader en de angst voor het lot van familieleden. Na het einde van de oorlog komt hij terug in een chaotische, andere wereld. Zijn moeder leeft nog, maar is getraumatiseerd door alle ellendige gebeurtenissen. Urenlang fietst hij s’avonds door de stad om de eenzaamheid, het verlies van vrienden en familieleden te verwerken. Eerst jaren later komt voor hem en veel joodse stadgenoten, die de oorlog hebben overleefd, het leven weer langzaam op gang.
Het geluk van André Andriesse is in 1941 van korte duur, enkele maanden later haalt het noodlot hem in. Op 14 september 1941 hoort hij bij de eerste groep Joden die op transport gaan naar Oostenrijk, waar hij al op 18 oktober 1941 in het concentratiekamp Mauthausen overlijdt. Zijn vrouw en 2 dochters, Channa en Jedidja, duiken tijdig onder en overleven de oorlog. In de Prinsestraat herinnert één van de “Stolpersteine” aan André Andriesse. Het plaatsen van Stolpersteine , letterlijk “struikelstenen”, is een idee van Gunter Demnig en is ontleend aan de Thora-tekst: “ Een mens is pas vergeten als zijn naam vergeten is”.
Henri van Hasselt, een van de laatste leerkrachten van de Joodse school, werd in september 1942 geïnterneerd in Westerbork en vervolgens gedeporteerd naar Auschwitz, waar hij op 31 december 1942 werd vermoord. Izak Heijmans onderging hetzelfde lot en werd op 7 mei 1943 vermoord in Sobibor. Veel andere leraren voegen zich bij het legertje onderduikers en ze overleven de oorlog.

foto onder: Sig en Emmy Menko

Sigmund Menko, de voorzitter van de Joodse Raad, duikt onder in 1943, maar na verraad komt hij samen met zijn vrouw Emmy in kamp Westerbork terecht. Via dit kamp belanden zij in kamp Theresienstadt, maar uiteindelijk overleeft hij samen met vrouw de oorlog.
Met Gerard Sanders, de secretaris van de Joodse Raad, loopt het slecht af. Nadat de Raad werd opgeheven in 1943, wordt hij opgepakt op weg naar zijn onderduikadres. Waarschijnlijk is verraad in het spel. In maart 1945 sterft hij door uitputting in kamp Grosz-Rosen in Polen.
Isedoor van Dam, penningmeester van de Joodse Raad, slaagt erin samen met zijn vrouw het concentratiekamp Westerbork te verlaten. Ze duiken meteen onder en overleven de oorlog.
Aan Jan Harm Bosch is postuum het verzetskruis toegekend. Ook is in Enschede een straat naar hem genoemd. In het Belastingkantoor hangt een bronzen plaquette met in reliëf twee portretten en de Nederlandse leeuw. Naast Jan Harm Bosch is grenscommies Gerard Rutgers afgebeeld. Hij was een van de slachtoffers van de moordpartij op 31 maart 1945 in de Sumatrastraat.

Na de bevrijding weet Carl Huschka tot eind mei 1945 uit handen te blijven van de Politieke Opsporingsdienst door gebruik te maken van verschillende schuilnamen. In juni wordt hij overgebracht naar de strafgevangenis van Scheveningen, maar in de zomer van 1946 weet hij te ontsnappen naar België. Hij werkt daar als boerenknecht in een klein Vlaams gehucht, totdat in december van dat jaar twee Enschedese rechercheurs zijn schuilplaats ontdekken en hij opnieuw wordt opgepakt. In 1951 veroordeelt de Bijzondere Strafkamer in Zutphen hem tot 18 jaar gevangenisstraf, waarbij de rechters rekening houden met een psychiatrisch rapport dat aangeeft dat hij zou leiden aan een psychiatrische storing. Hij zit maar een deel uit van zijn straf en overlijd in 1966.

Karl Schöber is berecht door de Kamer Almelo het Bijzondere Gerechtshof Arnhem. Voor zijn deelname aan executie-acties, waarbij hij eigenhandig vier personen doodschoot en leiding bij twee executie-acties werd hij veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf.
De Synagoge is nu een rijksmonument en is in 2004 ingrijpend gerestaureerd. Voor de weggevoerde en overledenen Joden is een monument opgericht voor de ingang van de synagoge. Elk jaar vindt er nog steeds een herdenkingsdienst plaats.

Wilt u alle drie aflevering over de Synagoge downloaden of afdrukken? Klik dan **HIER**

Auteur:
-Willem Fhij, bestuurslid stichting cultureel erfgoed Enschede,

Bronnen:
- De Joodse Gemeente Enschede is in 1774 op een heel merkwaardige manier ontstaan: Nieuw Israëlitisch Weekblad 3 januari 1975
- De bevrijding kwam later.. Verhalen rond een huis Enschede 1940-1945: Bert Woudstra
- Enschede 1940-1945: T. Wiegman
- Kleine historie van Enschede : T Wiegman
- Stad en Land van Twente : L. Stroink
- De "Operatie-Synagoge" op 31 maart 1945: Gerdie Spee - Kolkhuis Tanke in n' Sliepsteen
- Trouw 3 april 1945, 1951 : Delpher
. De illegalen. Illegaliteit in Twente & het aangrenzende Salland 1940-1945. Sdu 's-Gravenhage, 1989
Coen Hilbrink/ Tubantia 13 september 1970, Tubantia 31 maart 1955
- Noodzakelijk kwaad`, Joggli Meihuizen, blz 597, cum laude proefschrift, Boom Amsterdam
- Hitlers gewillige beulen blz. 91-186 : Daniel Goldhagen, 1996 ISBN9041090142
- Oorlogsgravenstichting.
- Gesprekken met Bert Woudstra en Frank Overweg

---

14. Kasteel van Horst.

Het kasteel van Horst is een kasteel in Sint-Pieters-Rode (B). Het kasteel is goed bewaard en heeft nog de traditionele slotgracht. Het kasteel bezit een zeer grote vijver annex slotgracht. Buiten de slotgracht is er ook een koetshuis, dat in de jaren 90 van de 20e eeuw werd gerestaureerd en verbouwd tot taverne.

---

15. Kathedraal Notre Dame in Parijs, wat is de stand van zaken?

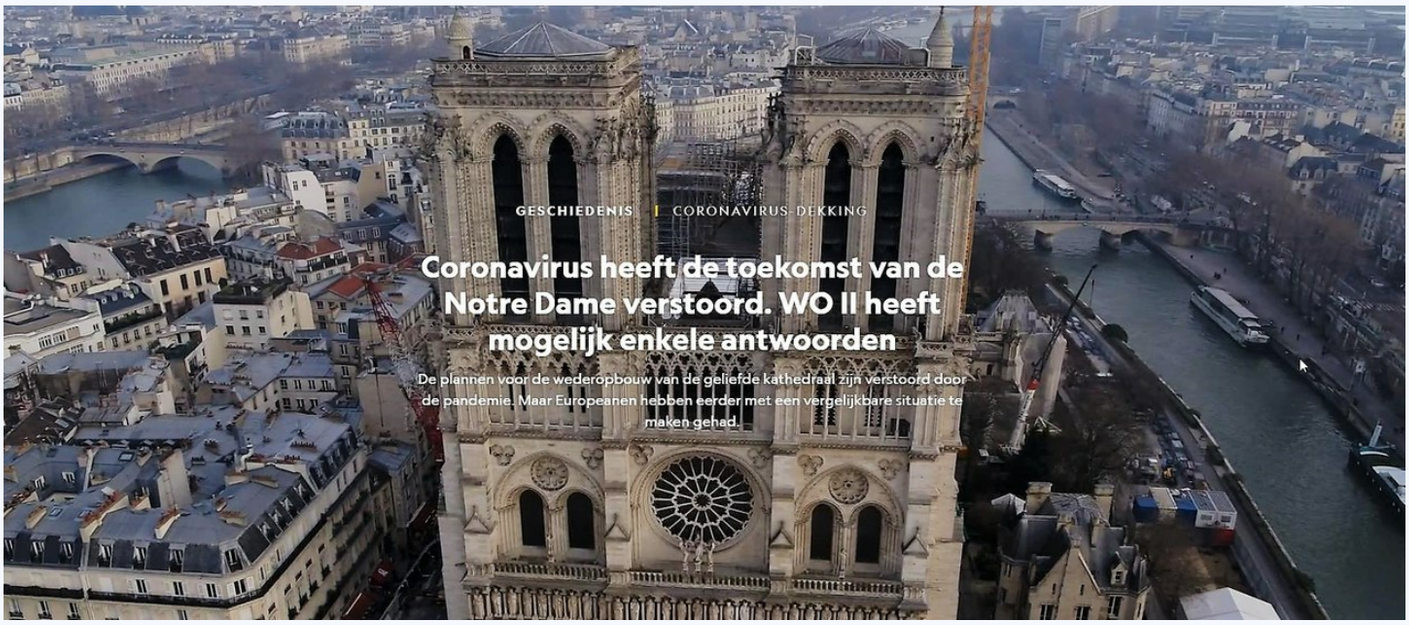

Het is alweer een jaar geleden dat er een verwoestende brand was in de Notre Dame in Parijs. Dit werelderfgoed heeft een dramtische schade opgelopen en nu heeft de Coronacrises de toekomst van de Notre Dame verstoord. De laatste ontwikkelingen voor wat betreft de herstelwerkzaamheden kunt u **HIER** zien.

---

16. Textiel en Landschap

foto:SCEE.
De stichting Landschap Overijssel ontvangt een ton subsidie voor het project Landgoederen van Textiel. Het provinciegeld (regeling Verhaal van Overijssel) wordt gebruikt voor onderzoek, behoud en toegankelijkheid van landschapsparken met een textielachtergrond.

Textiel en landschap

Landschap Overijssel heeft acht landgoederen in beheer die een Twentse textielfabrikant als eigenaar hadden. De verwevenheid van de regionale textielindustrie met het landschap is groot.
Zo kochten verschillende textielfamilies vlak voor en na de Tweede Wereldoorlog restanten van ‘woeste gronden’ in Twente. Die werden ondergebracht in een stichting; de voorloper van Landschap Overijssel. Daarnaast kwamen ‘textielgelden’ in het landschap terecht doordat textielfabrikanten buitenplaatsen kochten of stichtten en bijbehorende landschapsparken lieten aanleggen.

Onderzoek en studie

De provinciale subsidie wordt gebruikt voor studie naar de oorspronkelijke ontwerpen van de landschapsparken op de Lonnekerberg, Lonnekermeer, Hof Espelo en Smalenbroek (bij Enschede), Groot Holthuis (Deurningen), Teesinkbos (Boekelo), Lemelerberg Zuid (Ommen) en De Eversberg (Raalte).
Ook wordt onderzocht welke landschapsparken toe zijn aan restauratie en waar het zinvol is parkelementen, zoals een berceau of brug, te reconstrueren. De verwachting is dat het project eind 2021 is afgerond.

Inspiratie

De stichting Landschap Overijssel zet zich in voor behoud van natuur en landschap en wil mensen inspireren het landschap te beleven en de verwondering prikkelen: waarom ziet ons landschap eruit zoals het eruit ziet?
Cultureel erfgoed, zoals een landschapspark, vertelt vaak veel over de geschiedenis van een plek. Met het project Landgoederen van Textiel wil Landschap Overijssel de kennis over landschapsparken niet alleen verdiepen maar vooral ook delen met publiek. Via bijvoorbeeld publicaties en wandel- en fietsroutes komen bezoekers meer te weten over de invloed van de textielindustrie op het landschap, het ontwerp en de drijfveren van de landschapsarchitect en welke delen van het oorspronkelijke ontwerp nu nog terug te zien zijn. Zo vertelt zij op toegankelijke en inspirerende manier het verhaal van ons landschap.

17. Bitterballen immaterieel erfgoed.

De "Bitterballen koningin" Ilona de Wit heeft op Instagram bekend gemaakt dat bitterballen vanaf nu behoren tot het immaterieel erfgoed van Nederland. Ilona maakt zelf veel bitterballen en het is voor haar een uit de hand gelopen hobby.
Het doel van het Netwerk Immaterieel Erfgoed is het zichtbaar maken van wat er zich over de volle breedte aan immaterieel erfgoed in Nederland voordoet. Het is dus vooral een bevestiging van de rol die de bitterbal inneemt in de Nederlandse borrelcultuur.''
Meer informatie over immaterieel erfgoed, klik **HIER**

---

18. Herenhuis "Wigwam" aan de Boddenkampsingel krijgt nieuwe bewoners.

foto:SCEE
Dagblad TCTubantia meld dat het Herenhuis "Wigwam"aan de Boddenkampsingel nieuwe bewoners krijgt. Het pand dat een Rijksmonument is, was jarenlang de vestiging van het Luzac college maar deze organisatie heeft besloten te vertrekken. Eigenaar Bernard ten Doeschot van Infestos Monumenten BV wil het pand een maatschappelijke bestemming geven. Intussen zal het pand met name binnen verschillende aanpassingen ondergaan. In het dak zullen dakramen worden geplaatst en op de bovenste verdieping zullen verschillende scheidingswanden worden geplaatst. In april is door Infestos Monumenten BV een omgevingsvergunning aangevraagd bij de gemeente Enschede.
Meer informatie over het Rijksmonument "de Wigwam", klik **HIER**

foto boven: Gewijzigd ontwerp van de voorgevel.

Het toevoegen van dakramen zijn de belangrijkste externe wijzigingen. Op de tweede etage zullen verschillende scheidingswanden worden geplaatst.

Stichting Cultureel Erfgoed Enschede

info@cultureelerfgoedenschede.nl

Facebook Website

Deze e-mail is verstuurd aan {{email}}.• Als u geen nieuwsbrief meer wilt ontvangen, kunt u zich hier afmelden. • U kunt ook uw gegevens inzien en wijzigen. • Voor een goede ontvangst voegt u info@cultureelerfgoedenschede.nl toe aan uw adresboek.

Laposta